№ 112 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 26 **1896** ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 26 № 112

ՔՍԱՆՉՈՐՍԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 7 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)

Ցայտա արուեթիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մարդկայնութեան սկզբունքը.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Դատաստանական դահլիճից. Նամակ Երևանից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Վերջին տեղեկութիւններ. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ԲՈՐՍԱ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Կեանքից և գրականութիւնից.

ՄԱՐԴԿԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔԸ

III

Քաղաքակրթութեան պատմութիւնը ցոյց է տալիս, թէ որքան ծանր և անհաւասար էր այն կռիւը, որ վարում էր մարդկայնութեան սկզբունքը գազանային եսամոլութեան դէմ: Դա երկար դարերի գործ էր: Բայց և այդպէս, կռիւը դեռ չէ վերջացել, և ո՞վ կարող է ասել թէ երբ և ինչէ կը վերջանայ: Պատճառն այն է, որ մարդը միշտ բնազդմամբ այդ սկզբունքի դէմ է եղել կանգնած, միշտ աշխատել է հակադիր հոսանքներ առաջացնել՝ նրա անողոք պահանջները մեղմացնելու համար:

Վերցրէք կրօնները, որոնք դարերի ընկերից ձգտել են ժողովրդականացնել մարդկայնութեան սկզբունքը: Իւրաքանչիւր կրօն իր հիմնադրի ժամանակ կամ նրանից յետոյ մի կարճ ժամանակամիջոցում խիստ ու որոշ պահանջներ էր գործադրել տալիս: Բայց մարդը, հէնց որ նեղանում էր իր պարտքը կատարելուց, սկսում էր կոմպրոմիսների ետևից ընկնել: Քրիստոնէական առաջին դարերի ալտրուիզմը երբ ծանր բեռ դառաւ աշխարհի համար, իսկոյն դուրս եկան բազմաթիւ մեկնողներ, որոնք սկսեցին բացատրել կրօնի պարզ հիմքերը: Այդտեղից առաջացան և սրբութիւնների դասը մտան պայմանաւոր ճշմարտութիւնները, առաձգական հասկացողութիւնները. ուսուցանելի պարզ և մաքուր կանոնների առաջ դրվեցան անթիւ „եթէ“-ներ, որոնք հեշտացրին մարդու գործը: Նա անբարոյականութիւնն էլ բարոյական համարեց, հիմնվելով բացատրութիւնների, մեկնութիւնների վրա:—Նա հասաւ այն դրութեան, որ սկսեց նոյն իսկ ամենամեծ յանցանքները հոգեկան մեծ արժանաւորութիւն հրատարակել:

Եւ մարդկայնութեան սկզբունքը մնաց կը միայն ծէսերի, արարողութիւնների, մեկնութիւնների մէջ, եթէ քրիստոնէական կուլտուրան չը վերածնվէր, չազատվէր միստիքական կապերից և չը դառնար գիտութիւնների հիմք: Այժմ արդէն մարդկայնութեան սկզբունքը ճշմարիտ առաջադիմութեան հիմնաքարն է. կուլտուրական մարդը իր դաւանութիւնների գլուխ է կանգնեցնում նրան: Ըստ նրա արտայայտութեան չափը, ինչպէս ասացինք, մի ժողովրդի, մի ազգի առաջադիմութեան չափն է:

Այն ժողովուրդները, որոնք շարունակում են և այժմ կոմպրոմիսներ որոնել բացատրութիւնների, մեկնութիւնների և նրանցից հանած պայմանաւոր ճշմարտութիւնների մէջ,—անշարժ, յետադէմ դրութեան մէջ են գտնվում: Ձեր առաջ գոյութիւն ունի մի սարսափելի հասարակական աղէտ. մի ամբողջ երկիր աւերել է երկրաշարժը, կամ սովալի հրդեհը լափել, ոչնչացրել է տասնեակ գիւղեր: Ի՞նչպէս էք վերաբերվում այդ դժբախտ երևոյթին: Ձեր հասարակութեան մէջ ազդակ պիտի բարձրացնէ մարդկայնութեան սկզբունքը. նա ձեզ վրա պարտաւորութիւն է դնում անմիջապէս օգնութեան վազել: Դուք անխուսափելի կորուստի բերանից պիտի խլէք որքան կարելի է շատ զոհեր: Դուք չը պիտի թողնէք, որ որբացած երեխաները, հիւանդ ծերերը, ուժասպառ մայրերը իրանց թուլութեան պատճառով մահանան: Մարդկայնութեան սկզբունքը, նա, որի շնորհիւ միայն դուք մի աստիճան բարձր էք կանգնած գազանից, բոլորովին կրնկնի, կոչնչանայ, եթէ մարդկանց խմբերը ձեր անտանելի անտարբերութեան պատճառով զրկվեն մարդկային կերպարանքից և մատնվեն մի անասնական դրութեան: Ձեր այդ պարտականութիւնը կրկնապատիկ սաստկանում է, երբ սովատանջը, հրկիզեալը ինքն է գիմում ձեզ, բախում է ձեր դռները, ապրում է ձեր տան կողքին մերկ, հիւանդոտ, հազիւ միայն շունչ քաշելով: Եւ եթէ այդ դէպքումն էլ դուք մնում էք անտարբեր, եթէ դուք կարծում էք թէ մուրացկանի թշուառութիւնը մարդու օրինական վիճակն է, ու դուք միմիայն ձեր փշրանքները ձախ ձեռքով տալով, կատարում էք այն, ինչ որ պահանջում է ձեր ներքին ձայնը, այն ձայնը, որ միշտ ազդարարում է թէ դուք մարդ էք,—եթէ այսպէս է, դուք, նշանակում է, աչք ունէք և չէք տեսնում, ականջ ունէք և չէք լսում: Սակայն այդ խուլ ու անզգայ դրութեան մէջ գտնվում է ոչ թէ մարդը, ոչ թէ այն էակը, որ կատարելութիւն է համարում իրան, որ յանդգնում է կարծել թէ ինքը ստեղծագործութիւնների մէջ մի հրաշք է:

Օգնեցէք, երբ կայ պահանջը, երբ աղէտը գոյութեան օրհասական խնդիրն է դնում թշուառացածների առաջին բազմութեան առաջ:—Դա հարկաւոր է նախ և առաջ նրա համար, որ դուք ցոյց տաք թէ բարոյական մեծութիւն էք կրում ձեր մէջ: Կոմպրոմիսների դարը պէտք է անցած համարել: Այժմ պարտաւորութիւնների անողոք դարն է: Անձնական բարեբախտութիւնը, որ ոչինչ պարտաւորութիւն չէ ճանաչում մերձաւորների վերաբերմամբ, սառած ու մեռցնող կուռք է: Կեանքը բղխում է այն զգացմունքից, որ մարդկայնութեան անմահ սկզբունքն է թելադրում:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ

—

Սեպտեմբերի 23-ին, երկուշաբթի, Թիֆլիսի նահանգական դատարանում սկսեց քննվել Թիֆլիսի կրէդիտային ընկերութեան մէջ կատարված զեղծումների գործը, որով, ինչպէս յայտնի է, մեղադրվում են այդ հաստատութեան նախկին կառավարիչ իշխան Նապոլէօն Ամատունի ու նախկին հաշուապահ Ամիրաղօվ: Դատարանին նախագահում է նահանգական դատարանի նախագահ Բրիկօվ. անդամներն են Բօգաէվսկի և պատուաւոր հաշտարար դատաւոր Եսկիմօվ. մեղադրում է պրօկուրորի օգնական Կրասօվսկի, իսկ մեղադրվածներին պաշտպանում են երդուեալ հաւատարմատարներ՝ Տէր-Ստեփանօվ և Օզօչինին: Կանչված 54 վկաներից եկել էին միայն 28 հոգի:

Մեղադրական ճառի ընթերցումից երևաց, որ 1) իշխան Նապոլէօն Ամատունի, 51 տարեկան, մեղադրվում է այն բանի մէջ, որ նա, լինելով կրէդիտային ընկերութեան վարչութեան նախագահ, անձնական շահասիրական ձգտումներից դրդված՝ կատարել է մի շարք զեղծումներ և յանցանքներ. 2) Ամիրաղօվ, 30 տարեկան, մեղադրվում է այն բանի մէջ, որ լինելով նոյն ընկերութեան հաշուապահ, դարձեալ շահասիրական ձգտումներից դրդված՝ գործել է նոյնպէս մի շարք զեղծումներ և յանցանքներ: Երկու մեղադրվողների գործած յանցանքները նախա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԿԵԱՆՔԻՑ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ

(Թռուցիկ տեսութիւն)

—

Ընդունված ճշմարտութիւն է համարվում, թէ գրականութեան մէջ արտացոլում է հասարակութեան կեանքը: Կար մի ժամանակ, և գուցէ այժմ էլ կան ասողներ, թէ գրականութիւնը պէտք է լինի հասարակական կեանքի հայելին: 20—30 տարի առաջ այդ շատ ցանկալի էր, որովհետև այն ժամանակ, օրինակ վաթսունական թւականներին, կեանքը ներշնչված էր ամենահամակրելի, ամենաազնիւ գաղափարներով և ձգտումներով, իսկ գրականութիւնը շատ թոյլ արձագանք էր տալիս այդ ձգտումներին և իդէաներին և յետ էր մնում կեանքից. բայց այժմ... այժմ մենք պէտք է աղօթելով աղօթենք, որ գրականութիւնը հեռու մնայ հասարակական կեանքի հայելին լինելուց, այնքան այդ կեանքը պարունակում է իր մէջ սուտ, գծուծ, անմարդասէր, եսասէր և շահասէր ձգտումներ: Իդէալականութեան տեղ —գործնականութիւն. մարդասիրութեան, հումանիզմի տեղ—կոշտ ինքնապաշտութիւն. քրիստոնէական լայն, վեհ սկզբունքների տեղ—մարդատեցութեան ամենակոպիտ արտայայտութիւններ. եղբայրսիրութեան տեղ—կայէնականութիւն: Եւ ով կարող էր երևակայել, որ XIX դարը, բարոյական ամենավեհ գաղափարների, մտաւոր և գիտական փառաւոր նուաճումների դարը, իր գոյութեան վերջին քառորդում, այդպիսի զգալի փոփոխութիւն կը կրէ, այդպիսի անհամակրելի կերպարանք կը ստանայ:

—

XIX-րդ դարի վերջը նշանաւոր է ո՛չ միայն իր բարոյական անկումով, այլ և մտաւոր անանկութեամբ: Իտալացի պրօֆէսոր Ֆէրրէրօ, ֆրանսիական «Revue des Revues» հանդիսի մէջ մի հետաքրքրական յօդուած է նուիրել 19-րդ դարի վերջի մտաւոր անկման հարցին «L'abaissement intellectuel de notre fin de siécle» (Մտաւոր անկումը մեր դարավերջին) վերնագրով:

Ի նկատի ունենալով, որ հետզհետէ ասպարէզից չքացան այնպիսի մեծ մարդիկ, ինչպէս Ռընան, Թէն, Հէլմհօլց, Թիպալ, Հէկսլէյ, Պաստեօր, իսկ նրանց արժանաւոր յաջորդներ դեռ չերևացին. ի նկատի ունենալով, որ եւրօպական գրականութիւնը, մանաւանդ ֆրանսիականը իր դէկադէնտային արտայայտութիւններով, կատարեալ այլանդակութիւն է ներկայացնում, ինքն ըստ ինքեան հարց է ծագում. արդեօք մտաւորապէս չէ՞ ստորացել 19-րդ դարի վերջը, ինչպէս ստորացել է բարոյապէս: Ֆէրրէրօ չէ հերքում այդ իրողութիւնը. նա գտնում է, որ, արդարև, այդ երևոյթը գոյութիւն ունի, բայց աշխատում է բացատրել և նրա պատճառը գտնել, ու բացատրելով, յորդորում է մարդկութիւնը չը յուսահատվել և անձնատուր չը լինել մաայլ պէսսիմիզմի: Նա ասում է, որ սովորաբար, մեծ մտաւոր էնէրգիայի շրջանից յետոյ, գալիս է հանգստութեան շրջանը և միտքը հանգստանալով, այժեր է հաւաքում նոր հսկայական գործունէութեան համար: Համեմատելով XIX դարի առաջին կէսը երկրորդ կէսի և մանաւանդ վերջին քառորդի հետ, մարդկային միտքը այլչած է մնում առաջին էպօխի հարստութիւնը տեսնելով. բոլոր գիտութիւնները հսկայական առաջադիմութիւն են գործել և այն ժամանակվայ հսկայական մտքերին դարավերջը հազիւ կարող է հակադրել Նիցշէի պէս կասկածելի գիտնականին իր պարադօքսներով: Եթէ մտաւոր գործունէութիւնը այժմ կանգ է առել, այդ այն պատճառով, որ նա դարի առաջին կիսում չափազանց մեծ զօրութիւն ցոյց տուեց, ուստի և այժմ թմրած է միայն. չէ՞ որ չափազանց պըտղաբերութեան հետևում է անբերրիութիւն և ժամանակաւոր անգործունէութիւն:

Իտալացի գիտնականը համոզված է, որ կանցնի թմրութեան շրջանը և եռանդուն գործունէութիւնը նորից կը սկսվի, նորից հսկայական մտքեր կը ծնվեն:

Հաւատանք և սպասենք:

—

Այո, կան հաւատացողներ, թէ կեանքը առաջ է գնում, թէ մարդկութիւնը օրից օր աւելի բարոյական, մարդասէր և գթած է դառնում: Եւ այդ հաւատացողները բերում են հին պատմութիւնից շատ օրինակներ և համեմատում են այժմեան մարդկութեան պատկերի հետ: Բերենք մի օրինակ:

Սլանանք դէպի Հռոմ 1800 տարի սրանից առաջ: Գիշեր է. Տիբր գետի մօտ, շըքեղ բուսականութեան մէջ թաղված տեսնվում է հռչակաւոր հռետոր Ցիցերոնի վիլլան. հեռուից լսվում են ճրագները և լսվում է երաժշտութիւն: Մեծ փիլիսոփան և հռետորը այդ երեկոյ մեծ խնճոյք ունի. հռոմէական պատրիցիաները և մատրօնները թիկն տուած բարձերի վրա, անուշահոտ բուրումների մէջ, զուարճանում են. բազմացեղ ստրուկների մի ամբողջ խումբ առաջարկում է որկրամոլներին ամեն տեսակ համեղ և հազուագիւտ կերակուրներ ու անուշեղէններ, որ կարելի էր գտնել աշխարհիս երեք մասերում—Եւրօպայում, Ասիայում և Աֆրիկայում: Տանտէրը ինքն ուրախ է, հրճվում է և կամենում է, որ իր հիւրերն էլ հրճվեն: Եւ ահա մտնում են երգչուհիները, կաքաւողները, և եգիպտական վաւաշոտ պարող կանայք ու երաժիշտները. բայց չուտով այդ բոլորից էլ ձանձրանում են հռոմէացի հիւրերը. Նոր զգայականութիւն, նոր տպաւորութիւն, նոր յուզմունք, նոր գրգռում է հարկաւոր: Ցիցերոն աչքով է անում իր տնտեսին. իսկոյն դահլիճի դռները բացվում են և ներս են մտնում երկու գլադիատոր:

Հիւրերը, արիւնի հոտը առնելով, լարված ջղերով, անհամբեր սպասում են արիւնահեղ տեսարանին: Գլադիատորները շղթայակապ են. երկար շղթաների սուր ձայնը անախորժ տըպաւորութիւն է թողնում այդպիսի մի ուրախ խնճոյքի մէջ. նրանց աչքերը կապում են և ամեն մէկի ձեռքը տալիս են մի երկար սուր: Այժմ բոլոր հարցը նրանումն է. ով ում կը սպանէ: Կռիւը սկսվում է, մի կատաղի, անգութ, գազանային կռիւ. հիւրերը խրախուսում են կռւողներին իրանց բացագանչութիւններով և գրազ են բռնում միմեանց մէջ: Խրախուսվող գլադիատորը մոռանում է, որ իր ընկերին, գուցէ իր եղբօրն է կամենում սպանել, կրկնապատկում է իր ոյժը. գազանը զարթնում է նրա մէջ և նա միայն մի նպատակ, մի միտք ունի—սպանել իր ընկերին, որպէս զի ինքն չը սպանվի: Ահա նրանցից մէկը արդէն վիրաւորվեց. արիւնը հոսում է. նա թուլանում է, նա լաւելեայն աղերսում է խնայել իրան: Բայց անողոք է հռոմէական սովորութիւնը. պէտք է, որ մէկը անպատճառ սպանվի. այդ շատ լաւ գիտէ վիրաւորված գլադիատորը. նա աշխատում է թանգ ծախել իր կեանքը, և երբ ընկնում է արիւնաշաղախ յատակի վրա, մինչև անգամ մի մռմռոց, մի աղաղակ չէ հանում բերանից. սովորութիւնը պահանջում է, որ նա մեռնի գեղեցիկ կերպով և իր մռմռոցներով, լացով անհանգստութիւն չը պատճառէ հռոմէական պատրիցիաներին: Սակայն խեղճը մի վերջին յոյս ունի. յաղթող ընկերը

տեսնված են պատժական օրէնսդրութեան 1154 և 152 յօդուածներով։

Իշխան Նապոլէօն Ամատունու գործած գլխաւոր զեղծումները և յանցանքները հետեւեալներն են. 1) սիստեմատիկաբար ոչնչացրել է, 1890 թւից սկսած մինչև 1892 թիւը, ընկերութեան փոխատուութեան գործերի միջից իսկական դոկումէնտները և նրանց տեղ դրել է, յետին թւերով կազմված, կեղծ դօկումէնտներ, որոնց մէջ զանազան կալքերի արժէքը, գները և փոխատուութեան գումարները աւելի մեծ են ցոյց տուած իսկական արժէքներից և գումարներից. 2) այդ կեղծումները կատարելիս պէտք ունենալով ընկերութեան վարչութեան դիրէկտօր Գարսօէվի (այժմ վախճանված) աջակցութեան, թոյլ է տուել վերջինիս, 1887 թւից սկսած մինչև 1892 թիւը, սեփականացնել ընկերութեան գումարներից մօտ 24,000 րուբլի, արդէն վճարված և այրելու յատկացրված կուպօնները գողանալով դրամարկղից և նրանց արժէքը երկրորդ անգամ ստանալով ընկերութիւնից։

Մեղադրական ակտի ընթերցումը տեւեց ամբողջ ժամ ու կէս, որից յետոյ, երբ նախագահը կամեցաւ վկաներին երդուեցնել և յայտնեց թէ դատարանի մէջ հայ-լուսաւորչական դաւանութեան քահանայ չը լինելով, ինքն պէտք է երդուեցնէ հայ-վկաներին, վերջիններս, բացի 4 հոգուց, յայտնեցին, որ նրանք հրաժարվում են երդում ընդունելու նախագահից, քանի որ Թիֆլիսի պէս մի քաղաքում, որտեղ 100 քահանաներից աւելի կայ, շատ հեշտ է մի հայ քահանայ հրաւիրել։ Դատարանը որոշեց հրաժարվող հայ վկաներին հարցնել առանց երդումի. մնացած չորսը երդում ընդունեցին նախագահից ռուսերէն լեզուով։

Սեպտեմբերի 23-ին իր վկայութիւնը տուեց միայն վկայ Տիգրանեան, որի գանգատով և սկսվել է ամբողջ գործը։ Մնացած վկաների հարցաքննութիւնը շարունակվեց սեպտեմբերի 24-ին և վերջացաւ երեկոյեան ժամը 6-ին։

Երէկ, սեպտեմբերի 25-ին, դատարանը լսեց պրօկուրօրի օգնական Կրասօվսկու մեղադրական ճառը, և փաստաբանների պաշտպանողական ճառերը։ Այսօր, սեպտեմբերի 26-ին, դատարանը կը յայտնի իր դատավճիռը։

ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՒԱՆԻՑ

Սեպտեմբերի 17-ին

Սեպտեմբերի 16-ի երեկոյեան, Ղամարլու գիւղի պօստի կայարանում, պատահմամբ ծանօթացայ Ցիւրիխի համալսարանի քիմիայի պրօֆէսօր Յարութիւն Աբեղեանի հետ, որը Կովկաս է եկել մի քանի տեղերում գիտնական հետազօտութիւններ կատարելու և Արարատի գլուխը բարձրանալու համար։

Պրօֆէսօր Աբեղեան, նախ քան Կովկաս գալը, ուղևորվել էր Պօլիս և եւրօպական Թիւրքիայի մի քանի կենտրօնները ուսումնասիրելու, բայց նա մտել էր Պօլիս հէնց այն օրը, երբ տեղի էր ունեցել օսմանեան բանկի նշանաւոր դէպքը։ Պրօֆէսօրը պատմեց, որ նա ականատես էր, թէ ինչպէս թիւրքերը խանութից դուրս քաշելով մի կօշկակար հայի՝ նահատակեցին նրան, թէ ինչպէս կիսամեռ, վիրաւորված հայերին սայլերի մէջ գցելով՝ քաղաքից դուրս էին տանում, թէ ինչպէս հիւրանոցի երկու հայ ծառաներ, մահվան սարսափի տակ, ածուխի կոյտի մէջ էին թաղվել՝ խուժանի ձեռքը չընկնելու համար և այլն։ Պրօֆէսօրը ստիպվում է թողնել այդ մարդկային սպանդանոց Պօլիսը և հեռանալ։ Պօլսից, Տրապիզօնի վրայով գալիս է Թիֆլիս և այդտեղից Երևան, անցնում է Էջմիածին և Իգդիր։ Իգդիրում նա դիմում է գաւառապետին առաջնորդներ խնդրելով Արարատի գլուխը բարձրանալու համար։ Գաւառապետը տալիս է երկու քիւրդեր, որպէս ճանապարհ իմացողներ, բայց վերջինները ճանապարհի կէսից վերադառնում են, հրաժարվելով Արարատի գլուխը բարձրանալ։ Այն ժամանակ Աբէլեան դիմում է Ալիղըլը գիւղացի անտառապահ Մարգարին և նրա հետ միասին ուղևորվում է Սարդար-բուլաղ, որը գտնվում է երկու Մասիսների մէջտեղ, և որտեղ ապրում են մի վաշտ կօզակներ։

«Սեպտեմբերի 12-ի առաւօտեան,—պատմում էր պրօֆէսօրը,—ես և Մարգարը սկսեցինք բարձրանալ դէպի Արարատի գլուխը, վերցնելով մեզ հետ հարկաւոր իրերը։ Բաւական դժուարութիւններ կրելով՝ հասանք ձիւնի սահմանը և այդտեղ գիշերեցինք։ Ցուրտն այնքան զգալի էր, որ ստիպված էինք մի մեծ քարի տակ քաշվել, մէջք մէջքի տալ և ատամ ատամի խփելով գիշերն անցկացնել։ Սեպտեմբերի 13-ին, վաղ, սկսեցինք ձիւնի վրայով բարձրանալ, բայց գլուխը հասնել մեզ չաջողվեց, որովհետև ճանապարհի կէսին եղանակը վատացաւ, ձիւն սկսեց տեղալ, փոթորիկ բարձրացաւ և մենք ստիպված էինք վերադառնալ կրկին մեր գիշերած տեղը։ Մարգարը ստիպում էր վերադառնալ, առարկելով, որ այնտեղ կարող ենք սառչել, որ քիւրդերը կարող են գալ և մեզ սպանել։ Հազիւ կարողացայ նրան համոզել մի գիշեր ևս սպասելու, և, բարեբաղդաբար, յաջորդ օրը, սեպտեմբերի 14-ին, եղանակը լաւացաւ, քամիները հանդարտվեցին և մենք նորից սկսեցինք բարձրանալ։ Այս անգամ մեր ճանապարհորդութիւնը աջող անցաւ։ Ուղիղ ժամը $11^1/_2$-ին Մասիսի գլխին էինք կանգնած։ (Պրօֆէսօրի կարծիքով, Արարատի գլուխը բարձրանալը այնքան էլ դըժուար չէ, որքան պատմում են. աջող պայմաններում մի գիշեր միայն բաւական է դուրս գնել. բարձրանալ և իջնելը տեւում է 34 ժամ)։ Նոր եկած ձիւնը մեզ օգնեց բարձրանալու. ոտքի տեղեր փորելու գործիքը հարկաւոր չեղաւ. իմ կօշիկները, տակերը մեխերով գամած, ինձ դիւրութիւն տուեցին, իսկ Մարգարը, արեխներ հագած լինելով, բաւական դժուարութիւններ էր կրում։ Մեր առաջ բացվեց մի վիթխարի տեսարան. երեք հսկայ գագաթներ—այդ Արարատի ծայրերն էին։ Շրջակայ տեսարանները ամբողջ չէին. ամպերը շուտ-շուտ գալիս անցնում էին և վայրկենապէս մեր առաջ բացում մի անսահման կապոյտ ծովի մի մասը։ Այդտեղ մարդ զգում էր իր ոչնչութիւնը այդ անհունութեան մէջ։ Մենք Մասիսի գագաթի վրա մնացինք մի քառորդ ժամ, անցանք միւս գագաթը և վերադարձանք։ Այդ միջոցին մի քանի անգամ ձիւն եկաւ ու նորից դադարեց։ Ցելսիուսի ջերմաչափը ցոյց էր տալիս զէրօյից 8 աստիճան ցած. ջուրը սառած դրութեան մէջ էր և փչում էր տաք քամի։ Այցետոմսս մի շիշի մէջ մոցրի, ձիւնի մէջ դրի շիշը և իջանք գագաթից սողալով, որի ժամանակ Մարգարը կորցրեց հաւասարակշռութիւնը և գլորվեց, բայց, բարեբաղդաբար, մի քարի դէմ առեց ու կանգնեց, ոտը մի փոքր վնասելով։

«Մի հազւագիւտ բան, որի մասին լսել էի, բայց չէի տեսել, այդ կարմիր գոյն ունեցող ձիւնն էր, որ տեղաց իջնելու ժամանակ, մօտ 20 մետր գագաթից ցած. արեան գոյնի այդ ձիւնը ոչ միայն Մարգարին, այլ և ինձ զարմացրեց։ Երբ իջանք բաւական ցած, նոր եկած ձիւնը յետ տուի, տակի շերտը արեան գոյն էր ստացել, նրանից խորը կրկին սպիտակ գոյն ունէր։ Կարմիր ձիւնից լցրեցի բաշլուղս և վերադարձանք Սարդար-բուլաղ, որտեղ մեր ուշանալը կասկածներ էր առաջացրել և կօզակների գլխաւոր Բայկօվսկի, մեզ որոնելու համար, կօզակների մի խումբ էր ուղարկել»։

Պ. Աբեղեանի հաղորդած տեղեկութիւնները շատ հետաքրքիր էին. նա ցոյց տուեց մի սըրուակի մէջ կարմիր ձիւնի հալուածքը. ջրի տակ նստել էր կարմիր գոյնի մնացորդ. ցոյց տուեց նոյնպէս ծաղիկների, խոտերի և քարերի ժողովածուն, որ նա վերցրել էր Արարատի վրայից և շրջականերից։ Պրօֆէսօր Աբեղեան եղել էր նաև Էջմիածին և Խոր-վիրապ, որոնք թողել էին նրա վրա շատ վատ տպաւորութիւն. ոչ մի տեղում էլ սուրբ հայրերը նրան տեղեկութիւն չէին կարողացել տալ վանքերի մասին։ Պ. պրօֆէսօրի ասելով, Եւրօպայում վերջին վանքի վանահայրը մի ամբողջ պատմութիւն է տալիս այցելուին։

Յ. Տ. Մ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«St.-Pet. Zeit.» լրագիրը հաղորդում է, որ Կովկասի կառավարչապետ գեներալ-ադիւտանտ Ս. Ա. Շերեմետեվ, որը ներկայումս Մօսկվայումն է գտնվում, վտանգաւոր կերպով հիւանդացաւ։

—

Այս օրերս Թիֆլիս հասաւ Կ. Պօլսի ազգային ժողովի նախկին ատենապետ դօկտոր Թիրեաքեան։

—

Թիֆլիսի քաղաքային դուման, սեպտեմբերի 23-ի նիստում նորից քաղաքային դումայի քարտուղար ընտրեց Ս. Զրէլաեվին։

—

Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրը թոյլատրեց Ախալքաղի, Բաթումի, Քութայիսի, Զուգդիդի, Օզուրգէթի և Փօթիի քաղաքային դպրոցներին կից բանալ հասարակական գրադարաններ։ Բացի դրանից, թոյլատրված են հասարակական գրադարաններ բանալ Ելիսավետպօլի նահանգի 29 գիւղերում, Երևանի նահանգի 27 գիւղերում և Կարսի շրջանի 6 գիւղերում։

—

Ինչպէս երևում է, Թիֆլիսի նորակառոյց արքունական թատրօնի օպէրային ներկայացումները շուտով կը սկսվեն։ Բոլոր պատրաստութիւնները տեսնված են և միայն էլեքտրական լուսաւորութեան գործիքներին են սպասում, որոնք մօտերս պէտք է ստացվեն արտասահմանից։ Այս օրերս Թիֆլիս է եկել և կայսերական թատրօնների դէկօրատօր Վալց, որն իր հետ բերել է թատրօնի համար բոլոր հարկաւոր դէկօրացիաները։

—

Հաղորդակցութեան ճանապարհների մինիստրութիւնը մերժել է Ցարիցին և Աստրախան քաղաքները երկաթուղային գծով միացնելու միջնորդութիւնը։

—

չոքած նրա կրծքին, սուրը բռնած սպասում է հրամանի հիւրերի կողմից—խնայե՞լ նրա կեանքը, թէ սուրը կոխել կոկորդի մէջ. հիւրերից ոչ ոք մատը չէ բարձրացնում—կեանքը խնայելու նշանը։ Նրանք կամենում են հրճվել գլադիատորի վերջին ջղաձգումները տեսնելով և սուրը կոխվում է յաղթվածի կոկորդի մէջ։ «Էվօէ» թնդում է դահլիճի մէջ, «էվօէ»։ Այդ արիւնահեղ տեսարանը նոր եռանդ է ներշնչում հիւրերին զուարճանալու. խնջոյքը շարունակվում է։

Բայց հռչակաւոր Ցիցերօնը դեռ մի աւելի մեծ զուարճութիւն է պահել իր հիւրերի համար. նա կամենում է միանգամայն կատարեալ անել խնճոյքը. նա նորից աչքով է անում ստրուկին. անմիջապէս ստրուկները դուրս են տանում դիակը, լուանում են մարմարեայ մօզաիկ յատակը, սրբում արիւնը և ծաղիկներ սփռում։ Հեռուից սկսվում է մի մեղմ երաժշտութիւն, որը կամաց-կամաց սաստկանում է։ Յանկարծ բացվում են թանձր վարագոյրները և դահլիճն են մտնում մեծ փայտէ գնդերի վրա երկու հրեշտականման, մատաղ երեխաներ՝ վեցից մինչև ութ տարեկան. նրանք շնորհալի կերպով իրանց թաթիկներով ողջունում են հիւրերին և ուրախ կոչում են՝ «էվօէ»։ Նորից դահլիճի կենտրօնը կուռի ասպարէզ է դառնում։ Մի ստրուկ յատակի վրա տնկում է կարճ հռօմէական սրեր, սուր ծայրերը դէպի վեր։ Հասարակութիւնը շունչը քաշած սպասում է... փոքրիկ աղջիկները ժպտալով, նորից ողջունում են և թաթիկների վրա սկսում են շարժվել սրերի մէջտեղ։ Այժմ ամենքը աչքերը չռած, սպասում են, թէ այդ աղջիկներից ո՞րը կը թուլանայ և կընկնի սրերի վրա. ամենքը ագահութեամբ դիտում են, թէ ինչպէս այդ փոքրիկ արարածները, լարելով իրանց բոլոր ոյժերը, աշխատում են հաւասարակշռութիւնը չը կորցնել և զգուշութեամբ շարժվում են սրերի մէջտեղ։ Աղջիկներից մինը արդէն սկսում է թուլանալ. մի բարի ձեռք նետում է նրան մի վարդ, բայց հանդիսականները լուռ սպասում են այն ճակատագրական րօպէին, երբ փոքրիկ մարմինը յոգնելով կընկնի սրի վրա։ Յանկարծ մի աղեխարշ, յուսահատ մանկական աղաղակ թնդացրեց դահլիճը. անմեղ, հրեշտականման արարածի փոքր, թոյլ մարմինը ընկաւ սրերի վրա և թանգագին մօզայիկ յատակը ներկվեց մանկական արիւնով։ Հիւրերը ոռնում էին զուարճութիւնից. «էվօէ», «էվօէ», աղաղակում էին նրանք։

Այդպէս էին զուարճանում հռօմէական պատրիցիաները և մատրօնները, իսկ ամբոխը զուարճանում էր տեսնելով, թէ ինչպէս հազարաւոր գլադիատօրներ և քրիստոնեաներ մաշվում էին սոված գազանների ճիրաններին ցիրկերում։

Եւ այդպէս, ասում են մեզ ժամանակակից քաղաքակրթութեան ջատագովները. ահա այդպէս անգութ և արիւնածարաւ գազանային հակումներով էր մեծացած հին մարդը, բայց նա այժմ անհետացած է։ Ոչ, պատասխանում են պէսսիմիստները, ամբողջ 1800 տարիներից յետոյ, թէև հին մարդու այդպիսի բացարձակ արիւնարբուութիւնը անհետացել է, բայց յաջորդ դարերի միջով արիւնածարաւ ինստինկտները փոխանցվել և մնացել են դեռ ժամանակակից մարդու մէջ։ Ոչ քրիստոնէութեան լոյսը, ոչ գիտութեան առաջընթաց շարժումը, ոչ հետզհետէ աճող մարդասիրութեան զգացմունքը չեն կարողացել մինչև այժմ զսպել, նուաճել մարդ—գազանին, և զանազանութիւնը միայն այն է, որ այժմեան մարդու գազանութիւնը աւելի նուրբ, յղկված ձևեր է ընդունել և զսպվում է քաղաքակրթված երկրներում խիստ պատիժների երկիւղով։ Յիշենք այն անհամար սպորտները որոնցով զուարճանում է այսօր քաղաքակրթված եւրօպացին և որոնք պարունակում են իրանց մէջ գազանային հակումներ։ Յիշենք, որ մի երկու ամիս առաջ, քաղաքակիրթ և իրան մարդասէր անուանող Ֆրանսիայում, հասարակութիւնը, ցուլերի կռւի ժամանակ, պահանջում էր, որ ցուլերը սպանվեն։ Եւ վերջապէս, ուր ենք հեռու գնում. մինթէ ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհը հանդիսատես չէ, թէ ինչպէս մարդ-գազանի հարուածներին զոհ են գընում հազարաւոր անմեղ երեխաներ, կանայք, ծերեր. մինթէ թիւրքը և քիւրդը որ և է բանով պակաս են հռօմէական խուժանից։ Ոչ, դեռ շատ հեռու է այն ժամանակը, երբ ժամանակակից մարդը կը դադարի մարդ-գազան լինելուց, երբ մարդկայնութեան զգացմունքները և ինստինկտները նրա կեանքի միակ ղեկավարը և դրդիչը կը լինեն։

—

Մինչև այսօր գոնէ գիտութիւնը իր բոլոր ոյժերով կռւում էր մարդու գազանային հակումների և ինստինկտների դէմ. բայց այժմ կան և գիտնականներ, որոնք ամբողջ շարադրութիւններ են գրում պաշտպանելու համար մարդու գազանային հակումների պտուղները—ոճրագործութիւնը։ Խելագարութեան սիրահար իտալացի գիտնական Լամբրօզօ, նա, որ միայն չափազանցրած է գտնում Նորդաուի այն եզրակացութիւնը, թէ ժամանակակից ամենահանճարեղ գրողները և գեղարւեստագէտները, ինչպէս Տօլստոյ, Իբսէն, Զօլա և Վագներ—միայն խելագարներ են և պսիխօպատներ, այժմ էլ մի նոր օրիգինալ թէօրիա է առաջարկում։ «Nouvelle Revue» ֆրանսիական հանդիսի վերջին համարներից մէկում նա զետեղել է մի յօդուած, «Les bienfaits du crime» (Ոճրագործութեան բարիքները) վերնագրով, որտեղ շատ ճարտար և սօֆիստական փաստաբանութիւններով կամենում է ապացուցանել, որ ոճրագործութիւնները մեծ բարերարութիւն են անում մարդկութեան թէ այն հասարակական շարժումներով, որ առաջ են բերում և թէ բարերար ռէակցիայով, որ նրանցից մի քանիսը գործում են մարդկային սրտի վրա։ Մի և նոյն ժամանակ պարադօքսների սիրահար պրօֆէսօրը անգլիական «Contemporary Rewue» հանդիսի մէջ այն միտքն է արծարծում, թէ ատաւիզմը նոյնքան օգտակար է, որքան էլ էվօլիւցիան, որովհետև առաջինը յետ է պահում մարդկութիւնը արագ, անընդհատ պրօգրէսից. բացի դրանից մեր ժամանակի գոված շատ գիւտերը յայտնի են եղել շատ հին ժամանակներում, և այժմ յայտնվել են միայն ատավիզմի շնորհիւ։

Լամբրօզօյի ամենագլխաւոր ապացոյցն այն է, թէ պատերազմը իր մէջ պարունակում է ամեն տեսակ ոճրագործութիւն, և ներկայումս ամբողջ աշխարհում տիրում է մի այնպիսի քաղաքականութիւն, որ արդարացնում է ամենայանցաւոր գործողութիւններ. այդպէս լինելով, ոչ մի հիմք չը կայ պախարակել սովորական ոճրագործութիւնները։ Ասենք, որ ժամանակակից քաղաքականութիւնը, ճշմարիտ, շատ անգամ արդարացնում է ամենազզուելի ոճրագործութիւններ, ուղղված մարդկային իրաւունքների և ամենանուիրական սկզբունքների դէմ, բայց արդարացնել մի յանցանք նրանով, որ ուրիշ մի յանցանք թոյլ է տրվում և չէ պատժվում, այդ տեսակ տրամաբանութեան կարող է հասնել միայն XIX դարի հռչակաւոր fin de siécle-ը իր հոգեկան բարոյական անկման պատճառով։

Հ. Ա.

Մայրաքաղաքի լրագիրները հաղորդում են, որ ներքին գործերի մինիստրը շրջաբերականով պատուիրել է բոլոր նահանգապետներին կարգադրութիւն անել՝ որքան կարելի է շուտով լրացնել նահանգների վրա մնացած ապառիկ հարկերը և գանձարանին տրվող նպաստները կողմնակի աղբիւրներից: Այդ ապառիկ հարկերը և նպաստները հաշւած է այս տարվայ յունվարի 1-ին 3,193,083 րուբլի:

—

ՋԵԲՐԱՅԻԼԻՑ մեզ հաղորդում են. «Սեպտեմբերի 12-ին, գիշերվայ ժամը 11-ին, Դիզափայտ կոչված սարից մի սաստիկ հեղեղատ եկաւ Առաքել գիւղի մօտով, իր հետ բերելով Մազրա Թուրք գիւղի բնակիչների կահկարասիքը: Առաւօտեան Առաքել գիւղի բնակիչները սկսեցին որոնել և ազատելով կահկարասիքը, յանձնեցին Թուրքերին, որոնք իրանց մազերը փետելով, լալով աղաչում էին հայ գիւղացիներին՝ օգնել իրանց: Հեղեղատը աւերել է Ջեբրայիլի հռչակաւոր «քեահրիզը», որից ստանում են իրանց ջուրը բազմաթիւ այգիներ և մօտ 20 ջրաղաց»:

—

ՇՈՒՇՈՒՑ, Բարեգործական ընկերութեան տեղական վարչութիւնը խնդրում է մեզ յայտնել, որ «Մշակի» № 107-ում տպված լուրը, թէ Ֆէլէկեան քոյրերը մի ներկայացում են տուել յօգուտ ընկերութեան, անհիմն է և այդպիսի ներկայացում տեղի չէ ունեցել:

—

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են. «Հինգշաբթի օր, ամսիս 26-ին, պէտք է կայանայ քաղաքագլխի ընտրութիւնը: Իրաւասուների մեծամասնութեան ցանկութիւնն է քաղաքագլուխ ընտրել իր կոչման միանգամայն համապատասխան մի անձնաւորութիւն»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կ. Պօլսից «Temps» լրագրին հեռագրում են սեպտեմբերի 15-ից. «Այստեղ մեծ նշանակութիւն են տալիս այն ունկնդրութեանը, որ երեք օր առաջ ունէր ֆրանսիական դեսպան Կամբօն սուլթանի մօտ: Ունկնդրութիւնը տևեց մօտ երեք ժամ, բայց նրա բովանդակութեան մասին ոչինչ յայտնի չէ: Ինչպէս երևում է, շատ բան են սպասում ֆրանսիական դիպլօմատիայի ներգործական միջամտութիւնից՝ մտքերը խաղաղացնելու տեսակէտից:

«Երէկ երեկոյեան տեղի ունեցաւ դեսպանների առաջին խորհրդակցութիւնը Կամբօնի վերադառնալուց յետոյ: Խորհրդակցութեան առարկաներն էին, ինչպէս ասում են, գործերի ընդհանուր դրութիւնը և այն միջոցները, որ պէտք է ձեռք առնել Կրետէի նոր օրգանական կանոնագրութիւնը գործադրելու համար:

«Սեպտեմբերի 5-ին հրատարակվեց սուլթանի իրադէն, որով հրամանագրվում է ռէֆօրմներ մտցնել ոչ միայն հայկական վեց վիլայէթներում, այլ և Թիւրքաց ամբողջ կայսրութեան մէջ:»

—

Անգլիայի ազատամիտ կուսակցութեան ղեկավար լօրդ Ռօզբերի անգլիական լրագիրներում մի նոր նամակ հրատարակեց, որի մէջ յայտնում է, թէ անյարմար է, որ Անգլիան մենակ միջամտի Թիւրքաց գործերում և թէ պէտք է աշխատել, որպէս զի պետութիւնները միասին միջամտութիւն գործեն:

—

Գերմանական և աւստրիական լրագիրները միաձայն դատապարտում են Գլադստօնի Լիվերպուլում արտասանած ճառը:

—

Վիէննայի կիսապաշտօնական «Presse» լրագրում տպված է հետևեալ հեռագիրը Կ. Պօլսից, սեպտեմբերի 14-ից. «Տրապիզօնից եկած «Czar Nicolas II» գերմանական առևտրական շոգենաւի կապիտանը պաշտօնապէս հաղորդեց, որ Թիւրքերը բարբարոսաբար են վարվում աքսորված հայերի հետ: Անցեալ շաբաթ Տրապիզօն հասաւ Թիւրքաց մի շոգենաւ իր հետ բերելով 350 հայեր: Երբ այդ թշուառներին ափ իջեցրին, երևաց, որ դրանք բոլորն էլ ծեծված և մահվան դուռն են հասցրված: Նոյն օրն և եթ այդ բոլոր հայերին նաւահանգստից մէկ ժամվայ ճանապարհ հեռաւորութեան վրա կոտորեցին գազանաբար:»

—

Լոնդոնից «Новости» լրագրին հեռագրում են. «Morning Post» լրագիրն ասում է, թէ հայերի դրութեան բարւոքումն հնարաւոր է և առանց Թիւրքիան բաժան բաժան անելու: Լրագիրը յոյս է յայտնում, որ Կամբօնի ունկնդրութիւնը սուլթանի մօտ կազդի Բ. Դրան վրա:»

—

Հակառակ «Times» լրագրի պնդումներին, որ իբր թէ «երկու մեծ պետութիւններ» չեն ցանկանում ստիպողական միջոցներին դիմել Թիւրքիայի դէմ, «Observer» լրագիրը հաղորդում է (նրա խօսքով, ամենահաւաստի աղբիւրից), որ հանգուցեալ իշխան Լոբանով-Ռոստովսկու և կոմս Գոլուխովսկու մէջ կայացած համաձայնութիւնը ուղղված է Թիւրքաց կայսրութիւնը ջնջելու դէմ, բայց այդ նպատակը ամենևին չէ արգելում ստիպողական միջոցներ ձեռք առնել Թիւրքիայի դէմ:

—

Կէօլնից հեռագրում են սեպտեմբերի 16-ից. «Կաթօլիկական կօմիտէտը ժողով գումարեց հայկական հարցը քննելու համար: Հաւաքվեցին մօտ 3,000 մարդիկ: Պրոֆէսօր Ֆօնկ (Բէյրութից) մանրամասն նկարագրեց Թիւրքերի գազանութիւնները: Պատգամաւոր Տրիմբօրն հաղորդեց, թէ ինքն կատարեալ վստահութեամբ է վերաբերվում Վիլհէլմ կայսրի արևելեան քաղաքականութեանը, բայց քրիստոնէական խիղճը չէ թոյլ տալիս հաւանել նրա վերաբերմունքը դէպի Թիւրքաց գազանութիւնները:

—

«Morning Post» լրագիրը հաղորդում է, որ հայ եպիսկոպոսները դիմեցին Բ. Դրան՝ միջնորդելով նոր հայոց պատրիարք նշանակել Իզմիրլեանի տեղ, որովհետև նրա ժամանակաւոր պաշտօնակատար հայ եպիսկոպոսը հրաժարական տուեց:

—

Ամենամանրամասն քննութիւնից երևաց, որ յաճախ ռումբեր գտնելու մասին լուրերը մասամբ սուտ են և մասամբ էլ չափազանցրած:

—

Հռոմից հաղորդում են սեպտեմբերի 26-ից, որ առաքելական պատգամաւոր մօնսինէօր Վանէտտի Կ. Պօլիս է գնում և տանում է պապի ինքնագիր նամակը սուլթանին, որի մէջ Նորին սրբութիւնը խնդրում է փադիշահից պաշտպանութիւն և հովանաւորութիւն Թիւրքիայում ապրող քրիստոնեաների համար:

—

Գրաւմկօվ փաշա, Թնդանօթաձիգ զօրքի տեսուչը, շուտով Գերմանիա կերթայ՝ գերմանական կայսրին սուլթանի նամակը յանձնելու համար:

—

«Standard» լրագիրը կարծում է, որ Ռուսաստանի և Անգլիայի մէջ եղած տարաձայնութիւնը դիտմամբ չափազանցնում է գերմանական մամուլը, և մեղադրում է գերմանական դիպլօմատիային այն բանում, որ նա աշխատում էր ապահովել Գերմանիայի խաղաղութիւնը, կռւեցնելով միւս պետութիւնները իրար հետ: Մեծ-Բրիտանիայի և Ռուսաստանի մէջ սկսվող մերձեցումը ուրախութիւն կը պատճառի ամեն տեղ, բացի Բերլինից և Ֆրիդրիխսրուէից:

—

Այն լուրերի առիթով, թէ Թիւրքաց գործերի վերաբերմամբ համաձայնութիւն է կայացել Անգլիայի, Ռուսաստանի և Ֆրանսիայի մէջ, «Нов. Время» լրագիրն ասում է. «Մի այդպիսի համաձայնութեան մասին լուրեր շատ են տարածված ոչ միայն Անգլիայում, բայց և եւրոպական ցամաքի վրա: Թէ բրիտանական մամուլի, և թէ ֆրանսիական, գերմանական և աւստրիական շատ լրագիրների տեղեկութիւնները այդ առիթով յանգում են այն բանին, որ այդ համաձայնութիւնը նպատակ ունի մէկ կողմից միաբան ձեռնարկութիւններ իրերի բնական կարգը վերականգնելու համար Օսմանեան կայսրութեան մէջ, իսկ միւս կողմից—եգիպտական հարցի լուծումը: Ֆրանսիական մամուլը թէպէտ և պետական բան չէ ասում, բայց այնու ամենայնիւ բաւական պարզ հասկացնել է տալիս, որ Ֆրանսիան պատրաստ է համաձայնութիւն կայացնել Անգլիայի հետ եգիպտական հարցում և, միւս կողմից, Ռուսաստանի հետ միասին, աւելի էլ եռանդոտ ճնշում գործ դնել սուլթանի վրա՝ յօգուտ արևելեան քրիստոնեաների: Պարիզի մի քանի լրագիրներ, սակայն, հարցնում են, թէ ինչպէս կը վարվեն այդ դէպքում երեքպետեան դաշնակցութեան պետութիւնները:»

—

«Allg. Zeitung» լրագրում կարդում ենք. «Մի քանի նշաններից երևում է, որ պետութիւնները արդէն աւելի ազդու լեզւով սկսեցին խօսել Կ. Պօլսում: Պարիզի լրագիրները, օրինակ, հաւատացնում են, որ Կ. Պօլսի ֆրանսիական դեսպանին, որը այս օրերս նոր էր վերադարձել Թիւրքաց մայրաքաղաքը, հրահանգներ են ուղարկված այդ մտքով:»

—

Ռուսաց հեռագրական գործակալութիւնը արդէն հաղորդեց Լիվերպուլում կայացած միտինգի և Գլադստօնի արտասանած ճառի բովանդակութեան մասին: Միտինգին ներկայ էին 6,000 հոգի: Առաջ ենք բերում մեծ ծերունու ճառից հետևեալ կտորը.

«Ես անցրել եմ երկար քաղաքական կեանք և կատարել եմ բարձր և պատասխանատու պաշտօններ: Բայց ես այժմ մտադիր չեմ որ և է կերպով իմ հեղինակութիւնս մէջտեղ բերել: Ես եկել եմ այստեղ իբրև նորին վեհափառութեան մի հաւատարիմ հպատակ: Մենք այժմ կանգնած ենք այստեղ այնպիսի մի հողի վրա, որ բարձր է բոլոր կուսակցութիւններից: Ամենից առաջ մենք պէտք է յիշենք, որ վերջին երկու տարվայ ընթացքում կատարված թիւրքական գազանութիւնների զոհերը—քրիստոնեաներ են: Բայց չը նայելով դրան, մենք պէտք չէ խաչակրաց արշաւանք քարոզենք մահմետականների դէմ: Բոլոր հարստահարվածները, ինչ կրօնի և պատկանէին նրանք, արժանի են մեր ուշադրութեան և համակրութեան: Այն հողը, որի վրա մենք կանգնած ենք այսօր ներկայ խնդրում, ոչ անգլիական է և ոչ եւրոպական, այլ մարդասիրական:»

—

«Daily Chronicle» լրագիրը հաղորդում է, որ մարկիզ Սօլսբէրիի ունկնդրութիւնը Թագաւոր Կայսրի մօտ, Բալմօրալում, տևեց մէկ ժամ:

—

Կ. Պօլսից «Temps» լրագրին հեռագրում են սեպտեմբերի 16-ից (28-ին) հետևեալը. «Դեսպանների նոր խորհրդակցութեան լուրը յուզմունք տարածեց քաղաքում: Ֆրանսիական դեսպանը ասեց իր ընկերակիցներին, թէ ինքն խորհուրդ տուեց սուլթանին հաշտութեան և ներողամտութեան քաղաքականութեան հետևել հայերի վերաբերմամբ, որովհետև պէտք է զանազանել բազմաթիւ խաղաղ ազգաբնակութիւնը յեղափոխական տարրերից: Բացի դրանից, դեսպանը խնդրեց ազատել բանտերում փտող բազմաթիւ կալանաւորներին, ազգային ժողով հրաւիրել, պատրիարք ընտրել և ռէֆօրմներ մտցնել:

«Սուլթանը պատասխանեց, որ ազգային ժողովը կը հրաւիրվի և ռէֆօրմներ կը մտցնվեն և այդ ռէֆօրմները իրագործելու համար մի առանձին յանձնաժողով կը կազմակերպվի:»

—

«Matin» հաղորդում է, որ սուլթանի մօտ ունկնդրութեան ժամանակ ֆրանսիական դեսպանը սպառնաց Եւրոպայի զինւորված միջամտութեամբ, եթէ անկարգութիւնները կրկնվեն:

—

«Berliner Tageblatt» լրագրի Կ. Պօլսի թղթակցի խօսքով, Բ. Դուռը հաւատացած է այն բանում, որ առաջիկայ ամիսներում հանգստութիւնը խախտված չի լինի: Հայերին ազատ անցագիրներ են տրվում արտասահման գնալու համար: Մանաւանդ շատ հայեր գաղթում են Բօլգարիա:

—

«Daily News» լրագիրը հաղորդում է, որ Կ. Պօլսի Թիւրքերը և քրիստոնեաները սպասում են անգլօ-ռուսական միջամտութեան:

—

Գերմանական լրագիրները հաղորդում են. «Կ. Պօլսի կոտորածից մի քանի օր յետոյ գերմանական դեսպան կոմս Սաուրմա, իր թագաւորի անունից մատուցեց սուլթանին գերմանական կայսերական ընտանիքի պատկերը: Այդ ընծան քիչ զարմանք չը պատճառեց օտար կօլօնիաներում: Առհասարակ գտնում էին, որ յարգանքի մի այդպիսի նշան դէպի սուլթանը՝ կոտորածի համարեա թէ երկրորդ օրը, ամենաքիչը, տարաժամ է: Թիւրքերը, յիրաւի, կարծեցին թէ հաւանութիւն են տալիս իրանց գազանային վարմունքին հայերի վերաբերմամբ և գոռոզանալով՝ գլուխները բարձրացրին: Քիչ քիչ, սակայն, բանը պարզվեց: Պատկերը ուղարկված էր Բրէսլաուլի տեսակցութիւնից յետոյ, հետևաբար, մինչև Կ. Պօլսի փողոցները արիւնով ներկող տեսարանները, և եթէ, չը նայելով այդ բանին, կոմս Սաուրմա յանձնեց այդ պատկերը սուլթանին, դա այն դառն դեղահատը մի փոքր ոսկեջրելու համար էր, որ նա մատուցեց Աբդուլ-Համիդին կայսերական ընծայի հետ միաժամանակ: Կոմս Սաուրմա շատ լուրջ կերպով յայտնեց փադիշահին, որ ոչ միայն գերմանական, այլ և ռուսաց և աւստրո-ունգարական կառավարութիւնները, ինչպէս այդ պարզվեց Վիէննայի և Բրէսլաուլի տեսակցութիւնների ժամանակ, խնդրում են նրան ամենալուրջ ուշադրութիւն դարձնել ոչ միայն հայոց հարցի վրա, բայց և Կրետէի, Մակեդոնիայի և Օսմանեան կայսրութեան այն բոլոր մասերի վրա, ուր տեղի ունեն խռովութիւններ և քրիստոնեաների կոտորածներ: Այդպիսի խորհուրդներով դիմելով փադիշահին, պետութիւնները ամենևին չեն ղեկավարվում թշնամական զգացմունքով. Նրանք, ընդհակառակն, անկեղծ և ջերմ կերպով ցանկանում են օսմանեան կայսրութեան ամբողջութիւնը, բայց կարծում են, որ դրա համար անպայման հարկաւոր է շուտով գոհացում տալ սուլթանի քրիստոնեայ հպատակների օրինական պահանջներին:»

—

«Daily News» լրագրի թղթակիցներից մէկը յայտնում է, որ հայերին փրկելու միակ միջոցն է Կ. Պօլիսը Ռուսաստանին տալ: Ամեն տեղ, ուր Ռուսաստանը տարածում է իր տիրապետութիւնը, կարգ է տիրում և քաղաքացիների կեանքը ապահովված է:

—

Լոնդոնից «Новое Время» լրագրին հեռագրում են. «Անգլիական ամսագիրների մեծամասնութիւնը հոկտեմբերի գրքոյկներում տպել են յօդուածներ, որոնք նուիրված են Ռուսաստանի հետ համաձայնութիւն կայացնելու հարցին: Այդ յօդուածների հեղինակներն են յայտնի և ազդեցիկ գրողներ և քաղաքական գործիչներ: Սըր Ուիլլիս Բէյլ հարց է տալիս՝ ինչու Ռուսաստանը կասկածով է վերաբերվում Անգլիային, և պատասխանում է, թէ պէտք է ապացուցանել Ռուսաստանին, որ Անգլիան սխալ է համարում իր անցեալ քաղաքականութիւնը Ռուսաստանի վերաբերմամբ, հրաժարվում է այդ քաղաքականութիւնից և ցանկանում է թոյլ տալ Ռուսաստանին՝ տիրել Կ. Պօլիսը և անցքը դէպի Միջերկրական ծովը: Սըր Ռօջէրս հաւատացնում է, որ բոլոր անգլիացիները՝ թէ ազատամիտները և թէ պահպանողականները, պատրաստ են հրաժարվել նախկին քաղաքականութիւնից և ցանկանում են այնպիսի դաշնակցութիւն այդ երկու մեծ ժողովուրդների, որով նոր դարաշրջան սկսվէր մարդկութեան պատմութեան մէջ: Մեծ տպաւորութիւն է թողնում Հնդկաստանի մինիստր լօրդ Ջօրջ Համիլտօնի նամակը, որի մէջ նա ասում է, թէ յիրաւի Թիւրքիայի քայքայումը կաւելացնի Ռուսաստանի զօրութիւնը, բայց Թիւրքիան պահպանել անհնարին է:»

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Լոնդոնից «Нов. Время» լրագրին հեռագրում են. «Կրէտական գործող կօմիտէտը բրիտանական նաւատորմի հրամանատար փոխ-ծովակալ Սէյմուրին մատուցեց մի ուղերձ, որի մէջ կօմիտէտը բոլոր յոյների կողմից շնորհակալութիւն է յայտնում նրան Անգլիայի բռնած ընթացքի համար, և որի մէջ նրան են վերագրում այն ռէֆօրմները, որ Բ. Դուռը շնորհեց Կրետէին: Ուղերձը ստորագրել են գեներալ Կօրօնէօս, կօմիտէտի նախագահը և նրա չորս անդամները:»

—Կ. Պօլսից հեռագրում են, սեպտեմբերի 16-ից. «Մէհմէդ» մզկիթում գտնվեց «Երիտասարդ Թիւրքիա» կուսակցութեան շրջաբերականը: Նոյնպիսի շրջաբերականներ գտնվեցին Սկուտարիում: Մեծ քանակութեամբ բրօշիւրներ են տարածված վերոյիշեալ կուսակցութեան կողմից:

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 24 սեպտեմբերի: Թագուհի Մարիա Ֆէօդորօվնա, Մեծ իշխան Միխայիլ Ալէքսանդրօվիչ և Մեծ իշխանուհի Օլգա Ալէքսանդրօվնա ժամանեցին Աբասթումանի:

ՊՕՐՏՍՄՈՒՏ, 24 սեպտեմբերի: Թագաւորը և Թագուհին այստեղից «Полярная Звѣзда» նաւով ճանապարհ ընկան սեպտեմբերի 23-ին, առաւօտեան 7 ժամին: Եղանակը պարզ էր, բայց սառն: Երբ «Полярная Звѣзда» նաւը դուրս եկաւ նաւահանգստից, անգլիական երաժշտութիւնը կատարեց ռուսաց ազգային օրհներգը, գրահակիրներից արքայական ողջոյն տրվեց թնդանօթաձգութեամբ: Կօննաուտեան դուքսը չոգենաւով ուղեկցեց կայսերական նաւը մինչև նաւահանգստից դուրս գալը: Ծովապետութեան առաջին լորդ Գօշէն գտնվում էր նաւատորմի նաւերից մէկի վրա, որ ուղեկցում էր կայսերական Զոյգին մինչև Լամանշի կէսը և որը բաղկացած էր 20 նաւերից և 12 ականանաւերից:

ՇԷՐԲՈՒՐԳ, 23 սեպտեմբերի: Եղանակը չատ փոթորկալի է. ծովը ալեկոծվում է. սեմաֆորի վրա «փոթորիկ» նշան է դրված: Չը նայելով դրան, բազմաթիւ ամբոխ հաւաքվեց ծովափի վրա: Հիւսիսային նաւատորմը առաւօտեան 7 ժամին դուրս եկաւ արևմտեան անցքով և կանգնեց երկկարգ:

Թագաւորի և Թագուհու գալու համար Շէրբուրգ չքեղ կերպով զարդարվեց: Դժբաղդաբար, փոթորիկ է, անընդհատ անձրև է գալիս, այնպէս որ վնասվեց քաղաքի զարդարանքը: Այնուամենայնիւ, Շէրբուրգի բոլոր փողոցները իրանց հոյակապ զարդարանքով մրցում են հասարակական շինութիւնների հետ: Ամեն տեղ ծածանվում են ռուսաց և ֆրանսիական դրօշակներ: Առևտրական նաւահանգիստը հրաշալի տեսարան է ներկայացնում իր բազմաթիւ նաւերով, որոնց վրա ծածանվում են դրօշակներ: Առաւօտից մի քանի հազար հոգուց բաղկացած ամբոխը տեղաւորվեց Միէլեան գաչտի վրա՝ տեսնելու համար «Полярная Звѣзда» նաւի մօտենալը: Ուր երեում է ռուսաց դեսպանութիւնը, նրան դիմաւորում են բարձր աղաղակներով: Դեսպանութիւնը գտնվում է Շէրբուրգի մէրի մօտ: Զինարանում պատրաստութիւնները աւարտված են:

ՇԷՐԲՈՒՐԳ, 24 սեպտեմբերի: Երբ ֆրանսիական նաւատորմը հասաւ մինչև Լամանշի մէջտեղը, և անգլիական նաւատորմը սկսեց վերադառնալ դէպի Մեծ-Բրիտանիայի ափերը, ռուսաց նաւերը կանգնեցին ֆրանսիական նաւերի մէջտեղ: Նաւատորմը 101 անգամ արձակեց թնդանօթներից: Իւրաքանչիւր նաւի վրա այն րոպէին, երբ նրա մօտից անցնում էր կայսերական նաւը, երաժշտական խումբը ածում էր ռուսաց ազգային օրհներգը, իսկ նաւաստիները օդը թնդացնում էին «ուռայի» աղաղակներով: Թագաւորը, կանգնած փոքր կամուրջի վրա, զինւորական պատիւ էր տալիս: Կայսերական նախտները եկան նաւահանգիստ 1 ժամ 15 րոպէին և բոլոր նաւերի գլուխ կանգնեցին: Հանրապետութեան նախագահը սպասում է ափ իջնելուն զինարանում, շրջապատված բոլոր պաշտօնական անձինքներով:

ՇԷՐԲՈՒՐԳ, 24 սեպտեմբերի: Թագաւորը և Թագուհին ափ իջան 4 ժամին: Նորին Մեծութեան կայսրուհուն մատուցվեցին չորս կողով ծաղիկներ: Ոգևորութիւնը մեծ է: Զինարանի մօտ ժողովրդիահագին բազմութիւն է կանգնած: Եղանակը լաւանում է, արեգակը փայլում է: Թագուհին առաջինը ափ իջաւ «Полярная Звѣзда» նաւից. Թագաւորը հետեում էր ծովային համազգեստով, և կրում էր «Պատւաւոր լէգէօնի» ժապաւէնը: Նախագահ Ֆօր, գլուխ բաց, խորը գլուխ տուեց Նորին Մեծութեան կայսրուհուն և համբուրեց նրա ձեռքը: Թագաւորը զինւորական պատիւ տուեց նախագահին և նրա ձեռքը սեղմեց: Ֆօրի ողջոյնին Նորին Մեծութիւնը պատասխանեց մի քանի խօսքերով:

ՇԷՐԲՈՒՐԳ, 23 սեպտեմբերի: 2 ժամին կայսերական նաւերը երևացին բաց ծովում, որոնց ուղեկցում էր ֆրանսիական էսկադրան, որի թնդանօթներից 101 անգամ արձակեցին: Ափ իջնելը աւարտվեց 3 ժամին: Թագաւորը և Թագուհին նաւից իջան և մտան յատուկ պատրաստված դէբարկադէրը, ուր Նոցա սպասում էին՝ հանրապետութեան նախագահը, Մէլին, Անօտօ, Բէնար, Բուաղէֆր, Ժերվէ, ռուսաց դեսպանութիւնը, օֆիցէրները և սվիտան: Թագաւորը ծովային համազգեստ ունէր «Պատւաւոր լէգէօնի» չքանշանով, Թագուհին Beige զգեստով և վարդերով ծածկված նոյնագիսի գլխարկով: Հանրապետութեան նախագահը—ֆրակով, Անդրէեվեան ժապաւէնով: Նախագահը համբուրեց Թագուհու ձեռքը, սեղմեց Թագաւորի ձեռքը և ողջունեց, մի և նոյն ժամանակ առաջարկեց ձեռքը Նորին Մեծութեան և տարաւ Նոցա Մեծութիւններին լուսաւորված ընդունարան դահլիճը: Երաժշտական խորը ածեց ռուսաց օրհներգ և մարսէլիէզ: Մի քանի վայրկեան հանգստանալուց յետոյ Նոցա Մեծութիւնները և նախագահը յետ եկան և բարձրացան «Полярная Звѣзда» նաւը, որի երաժշտութիւնը մարսէլիէզ ածեց: Նոցա Մեծութիւնները և նախագահը անցան ապա «Elan» նաւը: Նրանց հետ անցան՝ Լուբէ, Բրիսսօն, մինիստրները և սվիտան: «Elan» նաւի կայմի ծայրին ծածանվեցին կայսերական և նախագահական դրօշակները, որից յետոյ սկսվեց ծովային զօրահանդէսը:

ՇԷՐԲՈՒՐԳ, 24 սեպտեմբերի: Թագաւորը և նախագահը այցելեցին զրահակիրը(?), որը մանրամասնօրէն քննեցին: Այդտեղ պատրաստված էր «Punch»: Ապա Նորին Մեծութիւնը և նախագահը վերադարձան զինարան: $6^1/_2$ ժամին սկսվեց ճաշ, որ պատրաստված էր 75 անձանց համար: Դահլիճը զարդարված էր զինարաններով և լուսաւորված էր 600 էլէկտրական լամպաներով: Դէսէրտի ժամանակ նախագահն ասեց. «Ես երջանիկ եմ, որ դուք ծովային ճանապարհ ընտրեցիք դէպի Ֆրանսիա և մեր մեծ զինւորական Շէրբուրգ նաւահանգիստը՝ որպէս ափ իջնելու տեղ: Ֆրանսիական նաւատորմը, որ ճանաչում էր Ձեր Օգոստափառ Ծնողին, պարծենում է նրանով, որ ծառայում է Ձեզ որպէս ուղեկից և երախտագէտ կը լինի Ձեզ այն զօրահանդէսի համար, որ Դուք բարեհաճեցիք կատարել: Վաղը Պարիզում Դուք կը զգաք Ֆրանսիայի սրտի բաբախումը: Ես երջանիկ եմ, որ կարող եմ ողջունել Ձեզ և խմում եմ Նորին Մեծութեան կայսրի և Նորին Մեծութեան կայսրուհու կենացը:»

ՊԱՐԻԶ, 24 սեպտեմբերի: Ահա Թագաւորի առաջարկած բաժակի բնագիրը. «Ես զգացված եմ այն համակրելի ընդունելութիւնից, որ Մեզ արին Շէրբուրգում: Ես չատ ղմայլում էի Մեզ ուղեկցող նաւատորմով, նոյնպէս և ծովապետական «Hoche» նաւով, ֆրանսիական երկիրը մտնելու ժամանակ: Ես մասնակից եմ այն ըղձացմունքներին, որ դուք ինձ արտայայտեցիք, պարոն նախագահ, և բարձրացնում եմ բաժակ ի պատիւ ֆրանսիական ազգի, ֆրանսիական նաւատորմի և նրա քաջ նաւաստիների: Շնորհակալ եմ հանրապետութեան նախագահից Մեզ այս րոպէիս արտայայտած ողջոյնի համար:» Ապա Թագաւորը բաժակը խփեց նախագահ Ֆօրի բաժակին: Երաժշտական խումբը մարսէլիէզ ածեց, որը կանգնած լսեցին: Բանկէտը վերջանալուց յետոյ, Թագաւորը մտերմաբար խօսակցում էր Ֆօրի հետ մօտ 20 րոպէ, որից յետոյ նախագահը ճանապարհ գցեց Նոցա Մեծութիւններին մինչև կայսերական գնացքը: Թագաւորը սիրալիր կերպով սեղմեց Ֆօրի ձեռքը, որը համբուրեց Թագուհու ձեռքը: Կայսերական գնացքը ճանապարհ ընկաւ $8^1/_2$ ժամին, իսկ քառորդ ժամից յետոյ ճանապարհ ընկաւ նախագահական գնացքը:

ՖԻԼԻՊՕՊՕԼ, 24 սեպտեմբերի: Կ. Պոլսից ստացված տեղեկութիւնների համեմատ, այնտեղ կալանաւորել են բազմաթիւ ուսանող թիւրքերին, առաւելապէս սօֆթաներին, որոնք կասկածվում են «երիտասարդ Թիւրքիայի» կուսակցութեան ձգտումների մէջ:

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՕՐՍԱ

Սեպտեմբերի 24-ին

Լօնդօնի վրա 10 ֆունտ արժէ. .	93 ր.	75 կ.
Բերլինի վրա 100 մարկ — . .	45 »	$82^1/_2$ »
Պարիզի վրա 100 ֆրանկ — . .	37 »	$22^1/_2$ »
Ոսկի — — արժէ . .	7 »	50 »
Մաքսային կուպօններ — . .	149 »	— »
Բօրսային դիսկօնտ — . .	$5^3/_4$ »	7% »
4% պետական րէնտա	$98^5/_8$ »	— »
Ներքին 5% առաջին փոխառութ.	283 »	— »
— — երկրորդ —	$249^1/_2$ »	— »
5% գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի	$208^1/_2$ »	— »
5% պետական երկաթուղ. րէնտա	$100^1/_2$	— »
4% ներքին փոխառութեան . . .	$98^1/_2$	— »
$4^1/_2$% գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի	$100^7/_8$ »	— »
Ազն. կալ. Պետ. բանկի խաղարկութ.	— »	— »
$4^1/_2$% վկայակ. գիւղ. հող. բանկի	$100^7/_8$ »	— »
փոխ. կրեդիտ. ընկեր. մետալ. .	— »	— »
Պետերբուրգի քաղաքային կրեդիտ. ընկերութեան օբլիգացիաները.	$101^3/_8$ »	— »
Մօսկվայի քաղաք. օբլիգացիաներ.	$101^1/_2$ »	— »
Օդէսայի — —	100 »	— »
Թիֆլիսի — —	$98^3/_8$ »	— »
Թիֆլիսի կալ. բանկի 6% — . .	103 »	— »
5% — — — .	$99^1/_4$ »	— »
Քութայիսի — 6% — . .	103 »	— »
5% — — — . .	$99^1/_2$ »	— »

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչ՝ ԱՆԴՐԷԱՍ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Լոյս տեսաւ
ԳԷՈՐԳ ԲԱՐՈՒՐԵԱՆՑԻ
կազմած
ՓՈՔՐԻԿ ԶՐՈՅՑՆԵՐ
ժողովածու:
ԳԻՆԸ 10 ԿՈՊԷԿ
Վաճառվում է բոլոր գրավաճառանոցներում:
(№ 109) 2—2

Սէրգէյ Մէլիք-Ազամիրօվին, որ ծառայում էր Սամարկանդ քաղաքում պ. Պօլտարանօվի մօտ, խնդրում են հաղորդել իր հասցէն Ա. Ն. Պոլտարանօվային՝ Սամարկանդ: (№ 112) 1—5

ԲԺԻՇԿ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆՑ
Մօսկվայի կայսերական համալսարանի մանկաբարձական կլինիկայի նախկին օրդինատոր, ընդունում է հիւանդ երեխաներին ամեն օր, ժամի $11^1/_2$—1-ը:
Հասցէն՝ Ստարօ-Ինստիտուտսկայա, տ. № 13.
№ 103 (չր.) 2—40

ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ԵՊԻՍ. ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ
ԳԻՆԸ 1 ՌՈՒԲԼԻ
Վաճառվում է ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ, կենտրօնական գրավաճառանոցում և Յ. Տէր-Սարգսեանի խանութում, Դվորցօվայա փողոց: (№ 78) 9—10

ԿԷՕԼԷՐԻ ՓԱՅԼՈՒՆ ՕՍԼԱ
ինչպէս չոր, այնպէս և՝ փայլ տալու համար պատրաստի հեղուկ տեսակը,
այլ և
ԿԷՕԼԷՐԵԱՆ ԼԵՂԱԿ
ՍՊԻՏԱԿԵՂԷՆԻ ՀԱՄԱՐ
իր բարակութեամբ և յատկութիւններով գերազանցում է նոյն տեսակի, ինչպէս ռուսաց, այնպէս և արտասահմանի այդ տեսակի արդիւնաբերութիւնները:
Վաճառվում է
ԱՄԵՆ ՏԵՂ և ԲՈԼՈՐ
յայտնի առևտրականների մօտ

№ 80 (10) 3—3

Լոյս տեսաւ
ՍՐԿ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՃՈՒՂՈՒՐԵԱՆԻ
ՄՈՌԱՑՈՒԱԾ ԱՇԽԱՐՀ
Երրորդ գիրքը
Վաճառվում է հեղինակի մօտ, և բացառապէս «կենտրօնական գրավաճառանոցում»: Գումարով գնողներին զիջումն կը լինի:
Հասցէն редакція «Норъ-Даръ», Архидіакону Арутюну Джугурянцъ. (№ 109) 2—3

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
ԶԷՅԹՈՒՆ
Տեղագրական, ազգագրական և վարչական տեսութիւն, Հ. Աւաքելեանի
Արտատպած «Մշակ» լրագրից, մի քանի յաւելումներով: Գինն է 20 կոպ.

Օ. ՍՈՒՐԻ ՑԻՐԿԸ
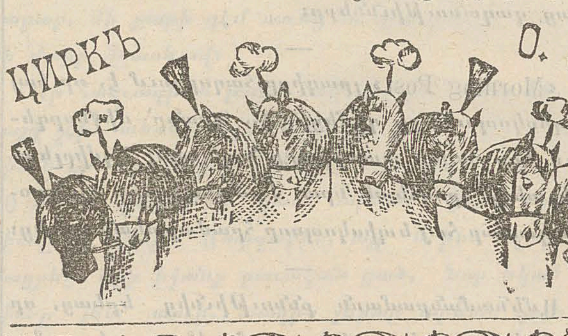

Հինգշաբթի, սեպտեմբերի 26-ին, մեծ փայլուն ներկայացում: Առաջին անգամ կը լինի ՉՈՐՍ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՆԺՈՅՆԵՐԻ ԴՈՒՐՍ ԳԱԼԸ: Եղբարք Նիազարօս, մեծ կօմիկական ներկայացում: Օրիօրդ Օլգայի և Գ. Պ. Սուրի դուրս գալը:
Ցաւտարարութիւն: Կիրակի, սեպտեմբերի 29-ին, երկու ներկայացում, ցերեկվայ ժամը 2-ին և երեկոյեան ժամը $8^1/_2$-ին: 1—1

ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ-ՊԱՆՍԻՕՆ
Ա. ՏԷՐ-ՅԱԿՈՎԲԵԱՆԻ
(ՄԻԱԿ ԵՐԿՐՈՐԴ ԿԱՐԳԻ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՈՒՍՈՒՄՆ. ԹԻՖԼԻԶՈՒՄ)
Ուսումնարանում ընդունվում են երթևեկ, կիսաթոշակաւոր և գիշերօթիկ աշակերտներ: Պատրաստվում են գիմնազիաների, կադետների կորպուսի, զեմլեմէրների, բէալական և այլ ուսումնարանների համար:
Փոքր պատրաստականում երեխաները ընդունվում են առանց քննութեան, վեց տարեկանից սկսած. ընդունելութիւնը կը շարունակվի փոքր-պատրաստականում ամբողջ տարի, միւս դասարաններում ընդունելութիւնը կը կատարվի երեխաների նախապատրաստութեան համաձայն, նոյնպէս ամբողջ տարի:
Հասցէն. ТИФЛИСЪ. Гановская ул., № 11. 7—10
(№ 102) (ե. հ.)

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԻՄԵՐԷԹԻ Հայոց վիճակային կօնսիստօրիայի տանից մէջ նշանակված է աճուրդ այս սեպտեմբեր ամսի 27-ին, առանց կրկնաճրղի, կապալով տալու Կուկիայ Նորաշէն եկեղեցու կալուածները (կրպակներ և այլն), որ գտնվում են նոյն եկեղեցու շուրջը:
(№ 102) 3—3 Անդամ կօնսիստօրիայի՝ Համազասպ վարդապետ

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԳԻՄՆԱԶԻԱ ԿՐԷՅՄԱՆԻ
ՄՕՍԿՎԱՅՈՒՄ
(Հիմնարկված 1858 թւին)
Հասցէն. Պետրօվկա. տուն Սամարինայի
Աշակերտները օգտվում են արքունական գիմնազիաների բոլոր իրաւունքներով: Այս տարվայ մայիսին XXXI շրջանի աշակերտները աւարտեցին գիմնազիան ու ստացան հասունութեան վկայական: Նոր լեզուների ուսման վրա առանձին ուշադրութիւն է դարձրած. նրանց ուսանդումն սկսվում է նախակրթարանից:
Գիմնազիայում պանսիօն կայ վերատեսչի անձնական կառավարութեան ներքոյ:
Գիշերօթիկների տարեկան վճարը 700 րուբլի է: Աշակերտների ընդունելութիւնը ամբողջ սեպտեմբեր ամսվայ ընթացքում: (№ 108) 4—4

ԿԱԿԱՕ ԲԼՕՕԿԷՐ
ՍՆՆԴԱՐԱՐ ԽՄԻՉՔ, արկղիկներում, $^1/_1$, $^1/_2$, $^1/_4$ և $^1/_8$ կիլօգրամ:
(GRAND PRIX) Բարձրագոյն պարգև Անտվէրպէնի 1894 թւի համաշխարհային ցուցահանդիսում:
Գլխաւոր պահեստը՝ դեղարարական ապրանքների Բարձրագոյն հաստատված կովկասեան ընկերութիւնը Թիֆլիսում: (№ 6) (ե) 37—50

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 25 Сентября 1896 г. Типографія Канцел. Главнонач. Гражданск. частью на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.